

Tekijänoikeuden infrastruktuurin kehittäminen KÄYTÄNNÖT – ryhmän 2/3 kokous, 31.8. klo 10-12

Yhteenveto

1. Keitä on paikalla, mikä on tavoite ja tahtotila?

Puheenjohtaja Turo Pekari, Teosto

Paikalla mm. Gramex ry, Suomen Muusikkojen liitto, Musiikintekijät ry, Teosto ry, Suomen Näyttelijäliitto, Audiovisual Producers Finland - APFI ry, Suomen Taiteilijaseura, Kuvasto ry, Aalto-yliopisto, Hanken

2. EU:n datastrategia ja sen vaikutus tekijänoikeuden infrastruktuurin kehittämiseen

Kokoukseen oli kutsuttu kaksi vieraspuhujaa puhumaan siitä, miten luovat alat voisivat osallistua datatalouden kehittämiseen ja saada hyötyjä datan jakamisesta.

a) David Osimo/ Lisbon Council (esitys hankeikkunassa)

Lisbon Council on Brysselissä toimiva datatalouden ja digitaaliseen ympäristön kysymyksiin keskittyvä konsulttitoimisto. Osimo kertoi, että on tehnyt paljon yhteistyötä komission kanssa ja myös suomalaisten asiantuntijoiden kanssa. Aiemmin mm. Teosto ja Lisbon Council ovat tehneet raportin, jossa käsitellään vaihtoehtoja yhteishallinnointijärjestöjen datan avaamiselle. Osimon puheenvuorossa tavoitteena olisi saada luovat alat ja erityisesti sen yritykset näkemään hyödyt investoida dataan ja sen laatuun mm. oppimalla kokemuksista esimerkiksi pankkisektorilla. Helmikuussa julkaistu EU:n datastrategia luo uutta eurooppalaista näkökulmaa datataloudelle, jossa toisaalta suojellaan henkilötietoja (ja yritystenkin tietoja) mutta tehdään sillä läpinäkyvästi ja yhtäläisin ehdoin liiketoimintaa, joka hyödyttää kaikkia.

EU:n tietosuoja-asetus GDPR lupasi enemmän kuin mitä se on ehkä saavuttanut, joten tarvitaan lisää toimenpiteitä, joilla suoja toteutuu, samalla kun yritysten toimintaedellytykset säilyvät ja jolla ne saavat hyötyä datan jakamisesta. Tällä hetkellä kehitystyö on liian epävarmaa. Tutkimuksen perusteella dataan investoineet suuret yritykset olivat saaneet jopa 80% tuloistaan nimenomaan dataa jakamalla ja sitä yhdistelemällä ja parantamalla. Arvoketjut voivat liikkua horisontaalisesti tai vertikaalisesti, kuten esim. artistien ja alustojen välillä. EU:n lähestymistapa on siis poistaa esteitä, lisätä yhteensopivuutta (interoperability), ja edistää niin kuluttajien kuin yritystenkin luottamusta datatalouteen, jossa dataa käytetään paljon mutta käyttöä myös kontrolloidaan paljon, toisin kuin aiemmin. (kts. kuva).

Riippuu täysin alasta, miten dataa voidaan hyödyntää ja mistä löytää strategiset kumppanit. Monella alalla voi olla useita epäonnistuneita hankkeita takanaan ja nyt tavoitteena olisi siirtyä askel eteenpäin, jossa pyrittäisiin luomaan alusta asti skaalautuvia malleja datan hallinnoinnille ja jakamiselle. On tärkeä siirtyä yhden alan sisäisestä data standardista laajempiin datanjakomalleihin (data scheme), joissa on jo yhdistetty usean alan formaatteja ja käytäntöjä. Tässä on tarpeen löytää ns. käyttötapauksia, jotka toimivat rahoituksen saamisen tukemisessa. Myös näissä voivat valtionvetoiset hankkeet olla tarpeellisia, sillä alat eivät yksinään pysty näitä hallinnoimaan tai rahoittamaan. Sitran IHAN-hanke on yksi hyvä vaihtoehto. Esim. pankkialalla PSI 2-direktiivi, eli avoimen datan direktiivi sai valtavan muutosaallon aikaiseksi. Se on taustalla myös EU:n yhteisten data-avaruuksien (EU Common Data Spaces) luomisessa. EU:n datastrategia luettelee 9 alaa, joissa

tällaisia voisi luoda: Identiteetti-, pankki-, terveys-, vakuutus jne. Suomi on vahvoilla mm. FinDatan vuoksi tässä kehitystyössä. Luovilla aloilla ei ole yhteistä tekijänoikeusdata-avaruutta (EU common data space). Syyt ovat moninaiset mutta pääasiassa se johtuu siitä, että ei ole yhtä suurta datan haltijaa vaan useita tuhansia pieniä. Toisaalta Spotify on yksi kaikkien aikojen suurimmasta datan haltijasta tällä alueella. Tällä hetkellä näyttää siltä, etteivät yhteishallinnointijärjestöt jaa riittävästi dataa, joka on ymmärrettävää, kun se voi vaikuttaa sen asemaan ja tuloihin.

On tosiaan mahdollista, että syntyy EU-tasoinen luovan alan yhteinen data-avaruus, mutta se ei ole välttämätöntä datan jakamisen aloittamiseksi. Toisaalta on selvää, että kehittäminen edellyttää investointeja mutta ennen kaikkea poliittista tahtoa.

Keskustelua:

- Näkemys siitä, että GDPR ei estä tekijänoikeusdatan avaamista tuotiin jälleen esiin (asiasta on tarkoitus keskustella juristi-ryhmän kokouksessa), johon Osimo totesi, että vaikutusta ei mahdollisesti ole mutta sääntely on EU:n tietosuoja-asetuksessa sen verran vaikeaselkoista, että se saattaa pelästyttää yritykset ja joka tapauksessa toimia esteenä datan jakamiselle. Lisäksi eri aloille on muodostunut ”erimielistä olemisen kulttuuri”, joka vaikuttaa yhteistyön edistymiseen.
- Kysyttiin myös, mitkä musiikkialan toimet voisivat Osimon mukaan toimia esimerkkeinä näyttää tietä laajemmalle luovien alojen siirtymiselle datatalouden suuntaan? Osimo katsoi, että nyt tulisi katsoa laajemmalle, ei vai järjestää esim. yksittäisiä Hackathon-tapahtumia vaan luoda pitkän linjan strategiaa luoville aloille. Hyvä tutustumiskohde luovien alojen datainnovaatiokehitykseen olisi lääketieteellisyys, joka on yksi IP-intensiivisimmistä toimialoista.
- Osimoa pyydettiin myös kertomaan, miten Suomessa voitaisiin vaikuttaa globaalilla tasolla kehitettävään tekijänoikeuden infrastruktuuriin kehittämiseen, ja millä konkreettisilla tavoilla EU Common Data Space syntyisi, ja mistä saataisiin insenttiivit datan paremmalle hallinnalle? Osimo vastasi, että on selvää, että työ edellyttää julkista rahaa. Pelkästään uudenlaisten yhteensopivien järjestelmien käyttöönotto maksaa ja onnistumisen ja epäonnistumisen raja on usein hienoinen. Nyt tämä pitäisi tapahtua laajamittaisesti ja ohjatusti. Tässä valtioilla on hyvä mahdollisuus auttaa.

b) Tiina Härkönen/ Sitra (esitys hankeikkunassa)

Härkönen esitteli Sitran IHAN hanketta, jonka tavoitteena on ollut luoda sellainen eettisesti kestäviä periaatteita noudattava datatalous Eurooppaan, jossa datan jakamisesta on hyötyä kaikille. Ei siis vain suurille alustayrityksille, vaan kaikille yksilöistä yrityksiin. Alustojen datankäyttö kohdistui useimmiten kuluttajadataan mutta potentiaalia löytyy myös paljon B2B- ja B2G (ja G2B) -puolelta. Työn alkuvaiheessa teetettiin kysely yrityksille EU-tasolla. Sitran työssä on painottunut toisaalta 1) Ajattelutavan muutokseen vaikuttaminen, erityisesti poliittisella tasolla mutta myös julkishallinnossa, ja toisaalta 2) kyvykkyyksien rakentaminen käytännön tasolla, jossa yrityksille on mm. tarjottu työpajoja datan hallinnoinnista. Tämän hankkeen puitteissa on luotu jatkuvasti päivittyvä Sääntökirja, jota jokainen yritys voisi käyttää, ilman että tarvitsee turvautua juristeihin tai muihin kalliisiin asiantuntijoihin. Kyselystä selvisi, että useissa maissa kyvykkyys esti dataan perustuvan liiketoiminnan aloittamista, sillä ei tiedetty mistä edes aloittaa. Suomessa oli muita maita alhaisempi taso datan hallintaan liittyvässä osaamisessa.

IHAN – hanke päättyy nyt tämän vuoden lopussa mutta tarkoitus on saada uusi hanke käyntiin, joka ulottuisi 2024 asti. Tässä voisi kehittää eteenpäin reilun datatalouden komponentteja kuvaavaa

käsikirjaa (Blueprint 2.0), joka on open source, eli vapaasti kenen vain käytettäväksi. Suunnitelmissa on alusta kokeiluille ja datan hallintamalli, joka olisi keskeinen osa datatalouden toimivuutta. Tärkeää olisi entisestään edistää luottamusta datan jakamisesta saataviin hyötyihin. Luovilla aloilla ei ehkä ole vielä riittävästi dataa mutta on mahdollista muodostaa työpajoja ja ryhtyä järjestelmällisesti luomaan tällaista ympäristöä, jos joku ottaa roolin tässä osaamisen kehittämisessä.

Keskustelua:

- Todettiin, että Sitran reilun datatalouden Sääntökirja on hyvä mutta jää käytännön tason ymmärtämisessä liian ylätasolle. Härkönen totesi, että on totta, että toistaiseksi sääntökirja on edelleen ylätasolla mutta tarkoitus on, että sinne saataisiin enemmän käytännön esimerkkejä aidoista tilanteista. Sinne voisi myös kerätä hyviä käytäntöjä ja muuta hyödyllistä yritysten käyttöön. Sitra tarjoaa myös työpajoja dataverkostoja rakentaville yrityksille; millaisia kokemuksia Sitralla on toimialoista, kuten musiikkialasta, jossa liiketoimintaa kehitetään usein globaalilla tasolla. Härkönen totesi, että hankkeisiin on osallistunut aiemmin muutamia kv-tason yrityksiä mutta mitään suuria ongelmia ei näiden osalta ole ilmennyt.
- Lisäksi tiedusteltiin Airbusin kehittämästä Skywise-dataekosysteemistä, joka hyödyntää erittäin laajasti erilaisia datan lähteitä, ja siitä, minkälaisia sopimuksia taustalla on tehty?
- Esiin nostettiin myös, että kaikilla luovilla aloilla ei ole dataa jaettavaksi koska sitä ei ole kerätty mm. siksi, etteivät liiketoimintamallit ole sitä edellyttäneet. Nyt DSM-direktiivin täytäntöönpanossa tekijöille kuuluu raportoida, eli kertoa teosten käytöstä alustoilla. Tämä olisi paras paikka aloittaa ja samalla voitaisiin ottaa oppia esim. musiikkialalta.
- OKM katsoi, että tämän tekijänoikeusinfra taustalla on lisätä luovien alojen kapasiteettia, ja osaamista data hallintaan liittyen. Pohjaa voisi löytyä jo olemassa olevilta aloilta. Tämä infrahanke kesää 2022 asti ja voi parhaassa tapauksessa tukea luovia aloja tässä työssä.
- Härköselä kysyttiin myös, että miten yhteinen data-avarauus saataisiin syntymään luoville aloille. Härkönen totesi, että paras tapa on saada kerättyä riittävästi dataan perustuvia ”use case, tai business case” – tapauksia, jotta voidaan perustella kehitysrahoitusta. IHAN- hankkeen jatko v 2021 osoittaa minkälaisia palveluita yrityksille voidaan tarjota.

3. Keskustelua esitysten pohjalta

Yleisesti osallistujat pitivät kumpaakin puheenvuoroa erittäin kiinnostavana ja katsoivat, että luovien alojen ulkopuolelta olisi saatavissa mallia sitä, miten datan jakamisesta olisi mahdollisesti saatavissa hyötyjä tekijöille ja laajemminkin.

Musiikkiala

Muusikot

- o Yhteishallinnointijärjestöt ovat keskeisessä asemassa datan jakamisessa, sillä niillä on dataa ja niillä on resursseja jakaa sitä. Järjestöillä olisi mahdollisuudet pohtia miten datasta voisi saada liiketoimintaa. DSM- direktiivin voimaansaattaminen ja lainsäädännön toimivuus käytännössä edellyttää datan jakamista, joten yhteishallinnointijärjestöille tulee luonnostaan isompi rooli.

Musiikintekijät

- ”Anonyymi”, eli ilman teos- ja tekijätietoa oleva sisältö on edistänyt alustojen kasvua
- Tällä hetkellä käyttäjäpuoli katsoo, että yhteishallinnointijärjestöt eivät jaa hallussaan olevaa dataa, jonka vuoksi kaupallisten toimijat ovat jo nyt osittain vieneet niiden roolia. Tarvittaisiin EU-tasoisia malleja, joissa datan jakaminen nähtäisiin osana reilua datataloutta.
- Yhteishallinnointi on erittäin tärkeä osa tekijänoikeusjärjestelmän toimivuutta ja kannatettavaa mutta sen oikeutus edustaa tekijöitä voisi hävitä, jos dataa ei enää jatkossa ole

Yhteishallinnointijärjestöt

- Dataa kyllä jaettaisiin mutta haasteita on monenlaisia, mm. että data on murusina eri järjestelmissä, eikä ole yhtä keskistettyä tietokantaa. Datan jakaminen edellyttäisi yhteistä tahtoa alalla
- Ajattelutavan muutos on ollut käynnissä jonkin aikaa ja ala on luomassa mekanismeja, joilla dataa voidaan jakaa
- Tämä on välttämätöntä, sillä ilman tätä eivät järjestöt saa tietoa siitä, miten teosta on käytetty
- Yhteishallinnointijärjestöissä dataa on kerätty, jotta voidaan jakaa tilityksiä eteenpäin, mutta mihin muuhun dataa voi käyttää, edellyttää edelleen selvittämistä
- Tilanne on kuitenkin haastava, sillä on dataa teoksista, tekijöistä ja käyttötietoa teoksista mutta niitä toisia osapuolia tarvitaan, joiden avulla siitä syntyisi liiketoimintaa
- GDPR-asetuksen vaikutuksista voidaan vielä keskustella; vaikka ei olisikaan este tekijätiedon jakamiselle niin sen vaikutus edellyttää, että datan käyttö on tarkasti dokumentoitava ja datan käyttöä sääntelee myös henkilötietojen käyttötarkoitussäännöt

AV-ala

Näyttelijät

- Datan kerääminen on ollut av-puolella suhteellisen pientä, sillä siihen ei ole ollut insentiivejä. Yle ja Kopiosto keräävät jotain tietoa, mutta se ei ole yhteensopivaa muun tiedon kanssa.
- Yhteishallinnointijärjestöjä ei ole luotu datatalouden toimijoiksi, vaan insentiivit ovat olleet siellä erilaisia.
- DSM-direktiivin raportointivelvoite koskee myös esittäjiä. Näyttelijät ovat tehneet yhteistyötä käsikirjoittajien ja ohjaajien kanssa. Tässä tulisi pyrkiä ottamaan huomioon se mitä on opittavissa muilta aloilta. Datan keräämiseksi ja jakamiseksi tarvitaan niin porkkanaa kuin keppiäkin.

AV-tuottajat

- pelkkä datan kerääminen ei tuo tuloja vaan pitää olla liiketoimintamalli, jossa datasta saadaan tuloja.
- tärkeintä olisi analysoida, mitkä ovat ne tuotteet/teokset, joista maksetaan
- Yhteishallinnointijärjestöt ovat ehdottomasti avainasemassa siinä, että parantavat datan laatua ja saavat datan jakamisesta hyötyä

Kuva-ala

Taideala

- Taidekentällä Suomen taiteilijaseura näkee roolinsa olevan esimerkiksi koollekutsujana

- On hyvä saada tästä työstä kokonaiskuvaa siitä, miten luovilla aloilla dataa kerätään, käytetään ja jaetaan – sen jälkeen voisi kutsua koolle alan toimijoita, ja keskustella tuloksista ja siitä, miten kuvataiteilijat voisivat hyötyä datan paremmasta hallinnasta

Yhteishallinnointijärjestö

- On hyödyllistä perehtyä muiden alojen kokemuksiin siitä, miten dataa voisi hyödyntää paremmin kuva-alalla

Tutkimusala

- Tutkijoilla ei ole kapasiteettia ylläpitää omaa dataa, tämän vuoksi on syntynyt palveluja; on myös ilmennyt kova tarve yksityistää tutkimusdataa tämän johdosta
- Tutkimusalalle on tehty roadmap, jossa keskitytään ekosysteemien luomiseen ja linkitetyn datan käyttöön. Kehitys on hidasta esim. tutkijoiden meritoituminen ei hoidu vielä datan kautta (vaikka siinä olisi potentiaalia).
- Tutkimuksessa kehittyminen on kuitenkin oletettavasti helpompaa, kun toimialalla vallitsee avoimen tieteen periaatteet; joka voisi esim. vaikuttaa suojan piiristä poistuneiden teosten käyttöön esimerkiksi

4. Puheenjohtajan yhteenveto

DSM-direktiivin implementointivaatimukset tulevat edellyttämään luovilta aloilta tiettyjä toimia, jotta lainsäädäntö hyödyttää oikeudenhaltijoita. Esiin nousee kuitenkin tarve saada rahoitusta, sillä tällaiseen kehitykseen ei löydy alalta itseltään mistään; joten viestiä olisi vietävä valtiovallan suuntaan.

Kuten aiemmin todettu, ainakin musiikkialalla pyrkimyksenä on ottaa askelia musiikkialan dataekosysteemin kehittämiseen yhteistyössä Sitran kanssa. Tämä työ ei ole yksinkertaista (ei pelkästään koronasta johtuen), vaan koska se edellyttää useiden tahojen sitoutumista pitkän aikavälin työhön. Toisaalta, jos voisimme luoda yhteiset dataverkostot luoville aloille (ml. peliala), voisimme saada paljon yhteistä hyötyä datataloudesta.

OKM totesi, että tilanne on tällä hetkellä se, että tekijänoikeusinfraa on tehtävä kansallisesti, sillä pandemia on verottanut mahdollisuuksia edetä EU-tason työssä

- EU:n datastrategiaa ja siihen liittyviä lakialoitteita tullaan käsittelemään Tekijänoikeusasioiden neuvottelukunnan kokouksessa lokakuussa. On tärkeää, että luovat alat on mukana, kuten Suomen pj-kaudella toivottiin.
- Kyselyllä liittyen teos- ja tekijätietojen käytäntöihin (kuka, mitä, missä?), joka sai alkunsa Juristi-ryhmässä, voi tuoda paljon lisäarvoa tähän työhön
- Täyttämällä kyselyn, voidaan jo tällä kierroksella luoda kokonaiskuvaa luovien alojen osalta, kun työstä raportoidaan neuvottelukunnalle → **DL 4.9.2020**
- Rahoituksen osalta tarvitaan varmasti paljon suurempia poliittisia voimia, jos siis tavoite on saada varoja EU:n datastrategiassa luvatuista varoista. Ministeriön varoja tekijänoikeusjärjestelmän kehittämiseksi ei välttämättä ole saatavilla enää. Yksi mahdollisuus on pyrkiä vaikuttamaan Saksan PJ-kaudella tehtävään datastrategiaa koskeviin Neuvoston päätelmiin ja siihen saada kirjauksia tahdosta luoda yhteisiä käytäntöjä luoville aloille, johon tarvitaan rahoitusta.

OPETUS- JA KULTTUURMINISTERIÖ
Tekijänoikeuden ja audiovisuaalisen kulttuurin vastuualue
Anna Vuopala, 2.9.2020